

פרק י. הפסוקים א"ב. בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ. ואכתוב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת ושמתם בארון.

בעת ההיא. יכול להתייחס רק לזמן התפילה (פסוק כו). שהרי אין לחשוב שמיד עם שבירת הלוחות על ידי משה רבינו צוה ה' לעשות חדשים. קודם כל היה משה רבינו צריך להשיג מחילה שלימה בשביל ישראל ורק אחרי כן חידש ה' את בריתו עמהם. אבל כיון שכאן נאמר „עלה אלי ההרה“, משמע שתפילתו של משה רבינו הנזכרת למעלה לא נאמרה על ההר, אלא למטה במחנה, כמו שלימדנו רבותינו בפרקי דרבי אליעזר פרק מו ובתנא דבי אליהו זוטא פרק ד. (הגהת הרא"ש בסוף מסכת ראש השנה לפרקי דרבי אליעזר, צריכה עיון גדול). הוזהו שד"ל ו„הכתב והקבלה“ לפסוק זה. — ועשית לך ארון. צווי זה לעשיית הארון אינו נזכר בשמות לד, א. אבל בשמות כה, י כתובה מצות עשיית הארון עוד לפני חטא העגל. למדרש תנחומא ולרש"י נעשו שני ארונות, האחד שנזכר כאן, אשר בתוכו ניתנו הלוחות עד להקמת אוהל מועד, והאחר, שהושם באוהל מועד והלוחות ניתנו לתוכו לעולם. הביטוי „ויהיו שם“ בפסוק ה, אינו אומר, לפי זה, אלא היו שם עד להקמת אוהל מועד. הדעה שהיו שני ארונות היא גם דעתו של התנא רבי יהודה בן לקיש בירושלמי שקלים ו, א. פסוק ח, ג וכן הוא בספרי במדבר פב (כא ב, וכן הוא בספרי זוטא, הוצאת קיניגסברגר מב א, הוזהו שם הערה לד). עוד יותר מזה מצייני בספרי זוטא בשם רבי שמעון (לבמדבר יח, ד): „הא למדנו שהן שני אוהלות, אהל העבודות ואהל הדברות“, דהיינו, שאהל מועד הנזכר בשמות לג, ז המשיך להתקיים, בתור אהל הדברות, גם אחרי הקמת אהל מועד שהיה אהל העבודות. הרמב"ן דוחה את הדעה הזאת, שלפיה היו שני ארונות. הוא מפרש, שפסוק זה אינו אלא חזרה על הצווי שנאמר בשמות כה, י והלאה, אלא שכאן אין הכתוב מזכיר רק את המצוה הראשונה של עשיית אוהל מועד, שכל שאר המצוות שבו תלויות בה. אחרי שנשברו הלוחות הראשונים והמצוה לעשיית ארון בשבילם נתבטלה ממילא, היה צורך לחזור על הצווי לעשיית ארון בשביל הלוחות השניים. ממילא הבין משה רבינו, שכל שאר המצוות לעשיית כלי המשכן והאהל גם כן נשארו בתוקפן. למעשה לא נעשה

הארון רק אחרי כן. בשעה שכבר ירד משה רבינו מן ההר וצוה לעשות את אהל מועד ואת כליו. כאן (פסוק ג) לא נאמר אלא בקיצור, שמשם רבינו קיים גם את מצות עשיית הארון, ומיד חוזר הכתוב לעיקר, שהוא סיפור קבלת הלוחות השניים ושימתם בארון, ומסיים בזה את הסיפור הזה.

הפסוקים ג'ה. **ואעש ארון עצי שטים ואפסול שני לוחות אבנים כראשונים ואעל ההרה ושני הלוחות בידי. ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר ה' אליכם בהר מתוך האש ביום הקהל ויתנם ה' אלי. ואפן וארד מן ההר ואשים את הלוחות בארון אשר עשיתי ויהיו שם כאשר צווני ה'.**

בשמות לג, א נאמר, שהארון לא נעשה אלא אחרי קבלת הלוחות השניים. אנו צריכים לפרש כי כאן הוא מקדים את המאוחר, ויש לתת טעם לדבר, שאין כוונת המקרא כאן לספר את התפתחות המאורעות, אלא להשתמש לשם דברי תוכחה במאורעות שקרו ושחוארו כבר. — עצי שטים. כמו בשמות כה, י. צפוי הזהב אינו נזכר כאן, כיון שאין זה שייך לדברי התוכחה. — עשרת הדברים. שמות לד, כת. — בהר מתוך האש וגו'. ט. י. — ואפן וארד. כמו למעלה ט, טו. — ויהיו שם. לכאורה היה שייך לומר כאן „עד היום הזה“, אבל נראה כי בשעה שהשמיע משה רבינו את נאומו נסמך לפסוק הזה מיד פסוק ח (הפסוקים ר"ז נתוספו על ידי משה רבינו אחרי כן, ראה להלן) ואם כן, „עד היום הזה“ הנאמר בסוף פסוק ח, שייך גם כן לפסוק זה. — ויהיו. הטעם נסוג אחור. גק 29.

הפסוקים ו'ז. **ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן ויקבר שם ויכהן אלעזר בנו תחתיו. משם נסעו הגודגודה וזמן הגודגודה יטבתה ארץ נחלי מים.**

השומרוני משנה את הפסוקים האלה על פי במדבר לג, לא והלאה. נראה שזאת היא הגהה שרירותית, כדי לסלק את הסתירה בין מה שנאמר כאן לבין מה שנאמר שם. דבר אשר כל המפרשים כבר התקשו בו. רש"י כבר הקשה כאן שלש קושיות: 1) איך שייכים הפסוקים האלה כאן להמשך?

(2) כאן כתוב שאהרן מת במוסרה, ואילו בבמדבר לג, לח כתוב שמת בהר ההר. שהוא שמונה מסעות אחרי מוסרה (במדבר לג, לא—לז; 3) כאן נאמר שבני ישראל נסעו מבארות בני יעקן למוסרה, ואילו בבמדבר לג, ל כתוב להיפך, שנסעו ממוסרה לבני יעקן. עיין התירושים של רש"י והראב"ע. שהם דחוקים מאד. מה שנוגע לשאלה הראשונה, הדבר ברור, שהפסוקים ר"ו מפסיקים את המשך הנאום, ורק בשעת כתיבת התורה הוכנסו כאן על ידי משה רבינו. השאלה היא רק, לאיזו מטרה הוכנסו הפסוקים האלה כאן? יתכן שהטעם הוא זה: משה רבינו ספר „ואשים את הלוחות בארון וגר ויהיו שם כאשר צוני ה'". בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו עד היום הזה". כאן לא הזכיר משה רבינו את הכהנים שגם הם נבחרו בזמן ההוא, אלא את שבט לוי בכלל. אבל מן הראוי היה להוסיף כאן הזכרת הכהנים, עוד לפני בני לוי. אילו היה משה רבינו מזכיר בנאום את הכהנים בפני עצמם, היה אומר במקום הפסוקים ר"ו כלשון הזה: „בעת ההיא בחר ה' באחי אהרן לכהן, וכאשר מת במוסרה כהן בנו אלעזר תחתיו". אבל בנאום הזה לא רצה משה רבינו להזכיר בפירושו את כהונתו של אהרן, שהרי כמה פסוקים לפני זה (ט, כ) הזכיר „ובאהרן התאנף ה' מאד להשידוד". ניגוד מסויים יש כאן בין אהרן ובין שבט הלוי. שבט לוי לא חטא בעגל, בעוד שאהרן מעלה עליו הכתוב כאילו עבר כאן עבירה. שבט לוי נבחר בגלל נאמנותו. אהרן נבחר להיות כהן, על אף חטאו. זכויות אחרות גרמו לכך. האם היה על משה להזכיר שבט לוי נבחר בשביל נאמנותו לה', ויחד עם זאת להזכיר שאהרן נבחר להיות כהן גדול, אחרי שרק ברגע הזה הזכיר משה רבינו שה' התאנף באהרן? מאחר שהכהנים לא נזכרו בשעת הנאום, צירף משה רבינו את הסיפור הזה כאן, כי ממנו משתמע ממילא, שאהרן ואחריו אלעזר בנו נבחרו על פי ה' להיות כהנים.

עכשיו מוטל עלינו רק לפתור את הסתירות שבפסוקים בבמדבר ובדברים. הנגסטנברג צודק באמרו, שגם מבקרי המקרא צריכים למצוא כאן פתרון שהרי אין להעלות על הדעת שבנוגע לעובדה כזאת כמו מיתת אהרן תהא סתירה ממש בתורה. כן צודקים הנגסטנברג (עמוד 429). קייל (לבמדבר) שולץ (לדברים) כשהם סבורים, שבספר דברים אין הכוונה לאותו המסע שבספר במדבר, קודם כל יש להעיר שמוסרה הוא זהה עם הר ההר. בני ישראל לא חנו על הר ההר ממש כאשר מת אהרן, שהרי מבואר בבמדבר

כ ושם לג שאהרן עלה אל הר ההר מן המחנה. יתכן שמקום חניית בני ישראל היה נקרא מוסרה. אבל בבמדבר, שעיקר כוונת הסיפור היא לספר מיתת אהרן. נקרא מקום החנייה הר ההר, על שם מקום מיתת אהרן שהוא העיקר (כעין מה שמצינו בסיפור מתן תורה, שהררי חורב נקראים על שם סיני שעליו ניתנה התורה). יש להוכיח שמוסרה היתה קרובה להר ההר, שהרי בני יעקן, שהוא מקום החנייה הסמוך למוסרה (לפי שני הסיפורים), היה בכל אופן בקרבת הר ההר, שהרי בבראשית לו, כז כתוב שעקן (הנקרא בדברי הימים א, מב יעקן) הוא מורע שעיר החורי, ובוודאי המקום הנקרא בני יעקן נמצא בארץ שעיר; גם הר ההר נמצא בגבול ארץ אדום (במדבר לג, לו), דהיינו בקרבת בני יעקן.

מעכשיו זכינו להוכיח, כי אין כל סתירה בין שתי הידיעות שנמסרו לנו על מקום מיתת אהרן. אולם עדיין נשארת השאלה, מפני מה נזכרו בבמדבר לג, לא—לח התחנות מוסרות, בני יעקן, חור הגדגד ויטבתה, מבלי להזכיר שם מיתת אהרן, ואחרי ארבעה מסעות נוספים נזכר הר ההר, בציון העובדה ששם מת אהרן. כלום אין מכאן ראיה שמוסרות וזר ההר אינם זהים? כדי לענות על שאלה זאת, נעיין קצת בפרשת המסעות בבמדבר לג. הנה כתוב בפסוקים לר"ל: „ויסעו מעציון גבר ויחנו במדבר צין היא קדש. ויסעו מקדש ויחנו בהר ההר בקצה ארץ אדום“. מקום תחנות אלה ידוע לנו בערך. עציון־גבר היא עיר־מסחר ידועה במפרץ הים האילתי, אשר משם שלח שלמה המלך את אניותיו לאופיר. מלכים־א ט, כו. לעומת זאת נמצאת קדש בגבול הדרומי של ארץ ישראל (במדבר לד, ד; יהושע טו, ג). מכאן נשתלחו המרגלים (במדבר יג, כו). אבל הרי קשה להניח, שבני ישראל נסעו בבת אחת מעציון גבר שעל יד ים סוף עד קדש. בדברים א, ב כתוב, שמחורב עד קדש הוא מהלך אחד עשר יום, וכן הוא עוד בזמננו, כעדות הנוסעים החדשים. עציון־גבר נמצאת בערך בחצי הדרך בין הקצה הדרומי של חצי האי סיני והגבול הדרומי של ארץ ישראל. אם כן מעציון־גבר עד קדש הוא מהלך של חמשה או ששה ימים לפחות. כמו כן יש לעמוד על כך, שהמסעות מעציון גבר לקדש ומקדש להר ההר אינם באותו הכוון. המסע הראשון הוא מדרום לצפון, בעוד שהמסע מקדש להר ההר הוא בכוון דרומי. שהרי כאשר היו בני ישראל בקדש הוצרכו לפנות דרומה כדי לסוב את הר שעיר. נמצינו לפי זה למדים שני דברים מן הפסוקים לר"ל: (1) שהמסעות בבמדבר לג לא היו כולם באותו הכוון. (2) שלפעמים מדלג הכתוב

על תחנות ביניים. ודאי ישנן תחנות רבות בין עצי־גבר לקדש. יש לפרש בפשטות כדעתם של הנגסטנברג ושולק, שתחנות ביניים אלה לא נזכרו. מכיון שכל התחנות הללו, מקדש עד עצי־גבר, כבר נזכרו למעלה, והמסע מעציון גבר עד קדש עבר על יד אותם המקומות שכבר עברו בהם תחילה בשעת נסיעתם מצפון לדרום. כי אם נעיין במסעי המדבר של ישראל, נמצא שהיו פעמיים בקדש: בפעם הראשונה מיד בשנה השניה לצאתם ממצרים, כאשר נשלחו מכאן המרגלים. כיון שנגזר עליהם בחטאיהם שלא יכנסו לארץ הקדש, צוה אותם ה' לחזור לים סוף (במדבר יד, כה), וכאשר הוכרז המעפילים, חזרו באמת לים סוף. כמצוות ה' (דברים ב, א). כמובן באו במסעם זה חזרה עד עצי־גבר. בשנה האחרונה של מסע־המדבר מצינו שוב שכל העדה היתה בקדש (במדבר כ, א). לדעת רוב החוקרים היו בני ישראל פעמיים בקדש. כל ההשערות האחרות אינן מתקבלות על הדעת כלל. כמו שהוכיח כבר קורץ (געש. 2 67) בהוכחות חותכות. בשעה שחנו בני ישראל בקדש בפעם השניה, שלחו מלאכים אל מלך אדום וביקשו ממנו מעבר, וכאשר סירב, הוכרחו לחזור עוד הפעם דרומה. אבל בפעם הזאת לא נסעו עד למפרץ הים האילתי, אלא רק עד קצה הר שעיר, כדי להקיף את ההר הזה ולהתקדם בכיוון צפוני לארץ ישראל, כשהם נוסעים ממזרח לאדום. בשעת חזרה שניה זאת דרומה, הוכרחו בני ישראל לעבור תחנות רבות אשר כבר חנו בהן בשעת החזרה הראשונה, אבל תחנות אלה אינן מוזכרות פעם שניה בפרשת מסעות במדבר לג; רק המסע להר ההר — היתה עם מוסרה — נזכר עוד הפעם, מפני ששם אירע מאורע חשוב בשעת חזרה שניה זאת, דהיינו מיתתו של אהרן.

מעתה הכל ברור לנו במדבר לג. עד פסוק לה המסיים „ויחנו בעציון גבר“ נזכרים המסעות: 1) ממצרים עד סיני, 2) מסיני עד קדש, 3) מקדש בחזרה דרומה לעציון־גבר על יד ים סוף. אחרי כן נזכרת בפסוק אחד (פסוק לו) ההתקדמות המחודשת צפונה מעציון־גבר עד קדש (ויסעו מעציון גבר). אחרי כן מתאר הכתוב את החזרה השניה דרומה (פסוק לז והלאה). שהיו מוכרחים לעשותה מחמת סירובה של אדום לתת להם מעבר; כמו כן ההתקדמות מן הצד השני של ארץ אדום. בשעת חזרה שניה זאת מת אהרן בהר ההר, אותה התחנה הנזכרת כבר אצל החזרה הראשונה בשם מוסרות כיון שהר ההר לא היה אז עדיין חשוב כל כך, ורק עם מיתת אהרן נקראה התחנה על שמו. לפי המבואר עד הנה, אין לתמוה, שבספר דברים נזכרות

אצל מוסרה (דהיינו הר ההר) התחנות בני יעקן, גדגד ויטבת. הן היו נזכרות גם בבמדבר אחרי הר ההר לולא היו נזכרות כבר בחזרה הראשונה. נשאר לנו לענות עוד לשאלה, מפני מה כתוב בבמדבר שבני ישראל נסעו ממוסרות לבני יעקן, ובדברים כתוב שנסעו מבארות בני יעקן למוסרה. תשובות שונות ניתנו לשאלה זאת. הרשב"ם מפרש בפשטות, ש"בארות בני יעקן מוסרה" הנוזכר בדברים הוא שם אחד, כלומר בארות בני יעקן שהוא על יד מוסרה, לפי זה נמצא, ש"בארות בני יעקן" זהו עם "הר ההר", דבר המתאים מאד לדברינו הנ"ל. אבל בכל זאת יש לנו טענות כבדות משקל נגד פירוש זה: (1) הלא "בארות בני יעקן" הוא כבר שם עם פירוש (כלומר בארות שעל יד בני יעקן) אם כן למה לנו עוד פירוש נוסף "מוסרה"? (2) נצטרך לפרש בדוחק, שבדברים י, ו, הפסוק "שם מת אהרן וגו'" הוא מאמר מוסגר, ואחרי מאמר מוסגר קצר זה מתחיל המשפט מחדש "משם נסעו". הנגסטנברג ושוּלץ סבורים, שבני יעקן, בבמדבר לג, לא, זהו עם קדש, שנקרא רק אחרי כן בשם זה. לפי זה בני יעקן היא התחנה אשר משם מתחיל המסע אחורנית. לדבריהם מוסרה היא דרומית לבני יעקן. בבמדבר נזכר תחילת המסע מדרום לצפון, דהיינו ממוסרה לבני יעקן. מכאן חזרו דרומה ובמוסרה עברו שוב על יד חור הגדגד ומשם הגיעו ליטבת. אבל בדברים מסופר רק בקיצור על החזרה השניה מצפון לדרום; אז באו רק מבני יעקן למוסרה, משם הגדגדה ומשם יטבתה, אולם קורץ (שם) כבר הוכיח, כי סברתו של הנגסטנברג שבני יעקן היא קדש, יש בה קשיים רבים, ואין אפשרות להחזיק בדעה זאת. על כן טוען קורץ בפשטות, כי אין לקבוע בבירור את מקום המצאן של התחנות הנזכרות בבמדבר לג, כי במשך יותר משלשים שנה נדדו ישראל במדבר הנה והנה ולא נסעו תמיד בדרך ישרה. לפעמים פנו הצדה ולפעמים גם אחורנית, כפי שגורה חכמתו ית'. אבל בשעת החזרה השניה נסעו בדרך הקצרה ביותר דרומה. לפי זה יתכן שמוסרה היא דרומית מבני יעקן; ובכל זאת נסעו בני ישראל בשעת החזרה הראשונה ממוסרות לבני יעקן, כיון שפנו כאן אחורנית. עוד מוצא מן הסבך בוחר לו קורץ על ידי ההשערה, "שאי אלה מן השמות הנזכרים שימשו בתור שמות של איזה ואדי (נזל) לכל אורכו, על כן יתכן שבפעם הראשונה הגיעו לאדי הזה במקום אחד, ובפעם השניה במקום אחר". לדעתי הפירוש הפשוט הוא, ש"בארות בני יעקן" שבספר דברים, אינו זהו לגמרי עם "בני יעקן"; אלא ש"בארות בני יעקן", מציינת את העיר "בארות" בשטח בני

יעקן (השנה רבת בני עמו), ואילו „בני יעקן” סתם מציין את כל ארץ בני יעקן. נניח שהעיר בארות היתה בצפונה של ארץ בני יעקן, מוסרה גבלה עם אמצע השטח שלהם ואילו התחנה „בני יעקן” הנזכרת בכמדבר היתה בדרומה של ארץ בני יעקן. אם כן יש לפרש בפשטות, שבשעת החזרה הראשונה באו בני ישראל ממוסרות לבני יעקן ובשעת החזרה השניה מבארות למוסרה. לפי זה עברו בני ישראל פעמיים בארץ בני יעקן, בפעם הראשונה בחלק הדרומי, ובפעם השניה בחלק הצפוני. —

ארץ נחלי מים. נראה שזה הוא נימוק לקריאת שם יטבת. אולי חנו בני ישראל שם זמן מסוים ושהו שם שלשים ימי אבלו של אהרן (במדבר כ, כט).

הפסוקים ה'ט. בעת ההיא הבריל ה' את שכט הלוי לשאת את ארון ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו עד היום הזה. על כן לא היה ללוי חלק ונחלה עם אחיו ה' הוא נחלתו כאשר דבר ה' אלקיך לו.

בעת ההיא וגו'. מתייחס אל הפסוקים א—ה. — לשאת את ארון. השהו את המבוא, שם ביארנו שהכהנים בעצם היו נושאי ארון העדות והלויים היו רק עוזרים. — ולברך בשמו. דהיינו ברכת כהנים. במדבר ו, כג; ויקרא ט, כב. — על כן לא היה וגו'. השהו להלן לפסוק יח, א והלאה.

הפסוקים י"א. זאנכי עמדתי בהר כימים הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא לא אבה ה' השחיתך. ויאמר ה' אלי קום לך למסע לפני העם ויבואו ויירשו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם לתת להם.

לדברי רבותינו זכרונם לברכה הרוב המפרשים התפלל משה רבינו פעמיים ארבעים יום. הראשונים הם הנזכרים למעלה ט, יח וכה; ישנו דעות שארבעים יום אלה היה במחנה (ראה מה שביארנו למעלה פסוק צ'). בארבעים יום השניים עמד משה רבינו בהר, כדי לקבל את הלוחות השניים.

ארבעים יום השניים הם הנזכרים בשמות לד, כח, ובשמות לד, ט מוכח שמשנה רבינו התפלל גם בימים ההם על סליחת עון ישראל והצליח בתפלתו זאת. שה' חזר לחדש את בריתו עם ישראל, כבתחילה. אבל הראב"ע סבור (וכן רוב החדשים), שאחרי צום ארבעים היום של משה רבינו לפני חטא העגל, לא חזר לצום אלא עוד פעם אחת ארבעים יום, ומה שכתוב כאן „ואנכי עמדתי בהר וגו'” אינו אלא חזרה על מה שנזכר כבר למעלה ט, יח. סיוע לדעה זאת רואה שולץ בכך, שבשמות אינו נזכר כלום על ארבעים יום שהיו מוקדשים לתפילה גרידא. דילמן סבור, שגם מן הפסוק י, י (החלק השני של הפסוק), כאשר משוים אותו עם ט, יט, (החלק השני של הפסוק), נראה, שארבעים היום הנזכרים בפסוק ט, יח אינם אלא אותם ארבעים היום הנזכרים בפסוק י, א והלאה. אבל כבר מתוך שינוי לשון הפסוקים (ט, יח וי, י) מוכח, שאינם מדברים על אותו המאורע (ט, יח כתוב: „התנפלתי”, וההר אינו מוזכר; י, י כתוב: „עמדתי בהר”). מלבד זאת משמע מן הכתובים בשמות, שהרבה מאורעות ודברים עברו בין ה' לבין משה רבינו אחרי חטא העגל ולפני ארבעים היום האחרונים על ההר. אמנם בשמות לא נכתב להדיא כמה זמן עבר בין חטא העגל לבין ארבעים היום האחרונים. אבל באים הכתובים בדברים ט, יח ומלמדים את הסתום בשמות, שהזמן היה ארבעים יום. גם שד"ל מסכים לפירוש זה. — ויש מע ה' אל י. ההמשך לכך הוא „ויאמר” (פסוק יא). כי ה' קבל את תפילתו של משה רבינו בשעת שהייתו האחרונה על ההר, בדבר זה, שיביא את העם מיד אל הארץ (שמות לד, ל והלאה). — לא אבה. משפט מוסגר, החוזר על חסד ה' שנחלט כבר לפני ארבעים יום אלה, כדי להסמיך לכך את החסד הנוסף. — לך למסע. כמו „לך לנסוע”, כלומר שיסע לפני העם עם ארון הברית. במדבר י, לג. — ויבואו ויירשו. הרי זאת המצוה שבתחילת הספר בפסוק א, ו.

פרשה שנייה: עכשו עומדים ישראל שוב באותו המצב כמו בתקופה שבה סיימה הפרשה הקודמת. דהיינו הם עומדים לכבוש את הארץ, על כן עליהם לזכור, שכל מה שה' דורש מהם אינו אלא לטובתם הם (הפסוקים יב-יג). ה' בעצמו אינו זקוק לעבודת בני האדם כלל, שהרי לו תבל ומלואה, אבל בכל זאת לא חשק אלא באבותיהם של ישראל, ועל כן בחר בזרעם אחריהם מכל העמים (הפסוקים יד-טו). על כן חייבים ישראל לשמוע בקול

ה' (פסוק טז). הם חייבים לעשות זאת, גם מפני שה' הוא גבוה מכל גבוהים ונישא מכל נישאים ונוהג בחסד ואף כלפי הגר (הפסוקים יז-יח). במאמר מוסגר משתלבת האזהרה, שגם ישראל חייבים לנהוג באהבה כלפי הגרים (פסוק יט). וכן חייבים ישראל ליראה את ה' ולעבדו מפני שעשה להם נסים רבים (הפסוקים כ-כב). עוד חייבים ישראל גם לאהוב את ה' ולשמור מצוותיו (פרק יא פסוק א). משה רבינו מוסיף עוד, שאין הוא מדבר עם דור שאינו יודע את גדולתו של הקדוש ברוך הוא, שהרי הדור הזה ראה את הכל בעיניו (הפסוקים ב-ז). על כן הם חייבים לשמור את המצוות, כדי שיירשו את הארץ ויאריכו ימים בה (הפסוקים ח-ט).

הפסוקים יב-יג. ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך
 כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה
 אותו ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך.
 לשמור את מצוות ה' ואת חוקותיו אשר אנכי מצוך
 היום לטוב לך.

ועתה. כלומר, עכשו, שאתה עומד לקיים את מצותו של ה' (פסוק יא), שים אל לבך את הדברים הבאים. משה מדלג על כל תקופת שהותם במדבר ארבעים שנה וחוזר לנטיעתם מחורב, שהרי עכשו צריכים ישראל לקיים את מה שנצטוו אז. הנחת שטויארנגל, שכאילו מחבר הנאום הזה מתאר לו שהדור הראשון של יוצאי מצרים הם המקשיבים לנאום הזה, אין לה כל יסוד (ראה מה שפירשנו לפסוק יא. ב). — מה... שואל מעמך כי אם. את הדגש יש להטיל (כפירוש הרמב"ן) על „לטוב לך” שבסוף המשפט. כיון שכל מה שהוא דורש מעמך אינו אלא לטובתך אתה, אם כן הוא דבר קל (שד"ל). — ליראה ה. יג. — ולאהבה ה. ה. — ללכת בכל דרכיו. ה. ה. — לטוב לך. ה. ל.

הפסוקים יד-טו. הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים
 הארץ וכל אשר בה. רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם
 ויבחר בזרעם אחריהם ככם מכל העמים כיום הזה.

מזה שה' אינו דורש מכם כל זה אלא לטובתכם, אתם צריכים להסיק, שה' הוא קונה שמים וארץ ולו תבל ומלואה, ובדאי אינו זקוק לכם כלל,

ובכל זאת בחר רק בכם. — ר.ק. מתייחס אל „ויבחר“; אבל הכתוב מקדים לומר „באבותיך חשק“, מפני שישראל נבחרו רק בזכות אבותיהם (ט. ה). — בכם. כלומר, מבין זרע האבות בחר רק בכם ולא בורע ישמעאל ועשו (רמב"ן) — שמי השמים. כלומר, השמים הגבוהים ביותר. כמו „קדש קדשים“, „עבד עבדים“ (גק 133).

109 טוק טז. ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו

עוד.

ומלתם... לבבכם. כלומר שיהא לבבכם פתוח לדעת האמת (רמב"ן). — וערפכם וגו'. ראה ט. יג. כלומר, מעכשו תהיו פתוחים לקבל את תורת ה' ותהיו מושמעים למצוותיו; רק על ידי זה תשארו גם להבא עם סגולה.

109 טוקס יז. כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלהים ואדוני האדונים האיל הגדול והגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד. עושה משפט יתום ואלמנה ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה.

כי וגו'. נימוק למצוות הקודמות. ה' הוא העליון, אין כח שיוכל להגן עליכם נגדו. — הגדול והנורא. שלשת התוארים האלה תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה לאומרם בברכה הראשונה של כל תפילה (השוה ט. לב וברכות לג. ב). — לא ישא פנים. אל תהיו אם כן סבורים שתמיד יסלח ה' לחטאיכם בזכות האבות. — ולא יקח שוחד. אם כן אל תהיו סבורים שה' יחוס עליכם אם תקריבו לו קרבנות. — עושה משפט וגו'. ה' עוזר גם למי שהוא גלמוד לגמרי, מכאן ראייה שאין לפניו משוא פנים. — ואוהב גר. ה' מרחם ביותר על הגר, המשולל זכויות אורת, ונותן לו את צרכי החיים שלו (בראשית כח. כ).

109 טוק יט. ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים.

יש לעיין. מפני מה לא נאמרה כאן האזהרה לנהוג בצדק כלפי יתום ואלמנה. ויש לומר, כי כאן — במקום שהמצוה נאמרה רק בדרך אגב —

מוכיר הכתוב רק את הפחות שבעניים, ומאליו מובן שאנו חייבים לנהוג בצדק גם כלפי יתום ואלמנה. — כי גרים הייתם. שמות כב. כו ויקרא יט. לד. המצוה הזאת הוזכרה גם כאן מתוך התייחסות לנאמר בפסוק טו. מצוה לאהוב גם את הגר שאין לו זכות אבות.

הפסוקים כי"ב. את ה' אלקיך תירא אותו תעבד וכו
 תדבק ובשמו תשבוע. הוא תהלתך והוא אלקיך אשר
 עשה אתך את הגדולות ואת הנוראות האלה אשר יאו
 עיניך. כשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך
 ה' אלקיך ככוכבי השמים לרוב.

כאן נשנית המצוה שנאמרה בפסוק ה. יג. ונוסף לה עוד „וכו תדבק“
 המקביל ל„ללכת בכל דרכיו“ הנאמר בפסוק יב. השה למעלה בפירושונו
 לפסוק ה. יג. — הוא תהלתך. יש לפרש הוא מטרת תהלתך, כלומר, לו
 לבד ראוי לתת תהלה; ועוד יש לפרש. הוא התהלה שלך, בו תוכל להתהלל
 (השה רמב"ן). — ב ש ב ע י ם. איו. 29, גק 119. — כ כ ו כ ב י ח ש מ י ם
 ל ר ו ב. א. י. כאן לא נזכרו שאר גדולותיו של ה', משני שזן נמנו להלן
 יא. ב—ו. ונסמך להן הפסוק ז: „כי עיניכם וגו'“ כדי להזכיר כל מה שראו
 עיניהם הם.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il